

Po 64. čl. ZPP se stranki lahko sporazumeta, da jima sodi na prvi stopnji sodišče, ki ni krajevno pristojno. Sporazum o tem mora biti pismen. Če je vsaj ena stranka tuja fizična ali pravna oseba in ne gre za spor, za katerega je pristojno jugoslovensko sodišče po določbah ZPP o izključni krajevni pristojnosti, se stranki lahko dogovorita, da jima sodi tuje sodišče. V konkretnem primeru sta dogovor o pristojnosti sklenila vrkcevalec in poveljnik ladje v ladjarjevem imenu. Dogovor je pismen in se tiče spora, ki izvira iz določenega pravnega razmerja - prevozne pogodbe. Dogovor o pristojnosti ne more biti neveljaven zato, ker je vsebovan v nakladnici in ne v ladjarski pogodbi. Za veljavnost dogovora zadostuje, da sta ga pismeno sklenili za to upravičeni stranki, v konkretnem primeru vrkcevalec in ladjar, na kakršnikoli listini in da je iz njega razvidno, na kakšno pravno razmerje se nanaša. Navedeni pogoji za veljavnost dogovora so v konkretnem primeru podani, zato sodišče ugotavlja, da je dogovor o pristojnosti sodišča veljaven in sicer ne le za stranki, ki sta ga sklenili, ampak tudi za druge upravičence iz prevozne pogodbe. Z dogovorom ustanovljena pristojnost preide namreč na univerzalne in singularne pravne naslednike, torej tudi na cesionarje.

Z navedenim dogovorom v nakladnicah sta se torej stranki sporazmeli, da bo spore, ki izvirajo iz prevozne pogodbe obravnavalo sodišče kraja, kjer ima toženec svoj sedež. S tem sta stranki izključili možnost, da se spor sproži pred katerim drugim elektivno pristojnim sodiščem. Zato je toženčev ugovor utemeljen ter se je sodišče izreklo za nepristojno, hkrati pa je tožbo po čl. 15 ZPP zavrglo, ker je za sojenje v tej zadevi pristojen tuji organ.

S. Š.

VRHOVNI PRIVREDNI SUD, BEOGRAD

Rješenje od 6. XII 1969.

Vijeće: Dr Branislav Zoković, Novo Šćepanović, Hadil
Muharemagić, Karel Strukelj, ing. Miodrag
Nastasović.

Prijevoz stvari moram - Klauzula teretnice o nadležnosti suda - Klauzula teretnice koja predviđja nadležnost stranog suda ne obvezuje primaoca tereta - indosatara teretnice pa i kada je teretnicu supotpisao krcatelj

Rješenjem navedenim u prednjem dispozitivu Viši privredni sud u Ljubljani se oglasio mjesno nenadležnim za sudjenje u ovoj pravnoj stvari, te je odbacio tužbu i odlučio da posebnim rješenjem odluči o troškovima postupka.

Tužitelj je pravovremeno podnio žalbu protiv toga rješenja zbog svih razloga iz čl. 342, st. 1. ZPP-a i predlaže da se ono preinači tako da se Viši privredni sud u Ljubljani oglasi mjesno nadležnim za sudjenje u ovoj parnici, odnosno da se ukine i predmet vrati istom sudu na ponovnu odluku.

Tuženi je, na poziv prvostepenog suda, podnio odgovor na tužiteljevu žalbu i predlaže da se ona odbije, potvrdi prvostepeno rješenje i tužitelj obveže na naknadu troškova odgovora.

Žalba tužiteljeva je osnovana.

Prvostepeni sud je zauzeo pravilno stajalište da je pismeni ugovor o mjesnoj nadležnosti o tuženikovu sjedištu, koji su ugovor sklopili kineski krcatelj i zapovednik broda u ime brodara /tuženika/, valjan ne samo za stranke koje su ga sklopile, nego i za sve druge ovlaštenike iz prijevozne pogodbe, jer da "ugovorena nadležnost prelazi na univerzalne i singularne nasljednike kao i na cesionare". Nesporno je da je taj pismeni ugovor medju navedenim strankama /izmedju krcatelja i brodara/ sadržan u pismenoj klauzuli na teretnici, u kojoj jasno piše da se o svim sporovima koji bi nastali na temelju teretnice ima odlučiti u državi u kojoj brodar ima svoje glavno poslovno sjedište i na njih primijeniti pravo ove države.

Pravilan je stav prvostepene presude da ugovor o nadležnosti suda ne može biti nevaljan samo zato što je sadržan odnosno zapisan u teretnici a ne u prijevoznoj pogodbi. Isto tako i stav da takav pismeni sporazum o nadležnosti, ma gdje da je unesen, veže one stranke koje su ga sklopile /krcatelje i brodara/ te njihove pravne nasljednike odnosno cesionare.

Medjutim, u konkretnom slučaju primatelj robe uvozno poduzeće "Generalexport" iz Beograda, koje je cediralo utuženu tražbinu tužitelju /koje je dakle prednik tužiteljev/, nije ni univerzalni ni singularni nasljednik ni cesionar kineskog krcatelja. Prednik tužiteljev /primatelj robe/ svoja prava i obaveze prema tuženom brodaru ne zasniva na ugovoru o prijevozu niti na pravima i obavezama krcateljevim, nego ga zasniva samostalno na teretnicama po naredbi, kojima se - kao na jednostranim aktima, jednostranim pravnim poslovima, nezavisnim od njegovog odnosa prema krcatelju - tuženi brodar obvezao da će izvršiti obavezu iz teretnica, tj. da će odnosnu robu predati u Kopru kao luci odredišta robe zakonitom imaću teretnica /čl. 67. Zakona o ugovorima o iskorištavanju brodova/. Na odnosnim teretnicama postoji potpis kineskog krcatelja koji potpis vjerojatno ima značaj prihvatanja svih klauzula teretnice, koje su klauzule ušle u teretnicu iz

ugovora o prijevozu /valjda usmenog, jer nitko ne spominje pismeni ugovor o prijevozu/, ali osim toga sigurno u konkretnom slučaju ima značaj blanko indosamenta teretnica po naredbi. Prema tome se prednik tužitelj /"Generalexport"/, po čl. 15. i 12, st. 2. Zakona o mjenici, a u vezi s čl. 30. i 29, st. 3. Zakona o ugovorima o iskorištavanju brodova, ima smatrati zakonitim imaoem teretnica, što uostalom i nije sporno.

Dosljedno izloženom tuženi, protiv kojega je postavljen zahtjev da ispuni svoje obaveze iz teretnica, ne može prema sadanjem imaoem teretnica /"Generalexportu" i njegovom sljedniku tužitelju/ isticati prigovore koji imaju osnove u njegovom /tuženikovom/ osobnom odnosu, odnosno ugovoru s prijašnjim imaoem teretnica, tj. kineskim krca- teljem /čl. 16. Zakona o mjenici/, koji je svojim potpisom teretnica potvrdio sporni sporazum o nadležnosti suda. Prigovor nenadležnosti, pozivom na ugovorenu nadležnost, tuženi bi mogao ostvariti samo prema onome s kojim je nadležnost ugovorio, a to znači samo prema kineskom kr- catelju, a ne i prema predniku tužiteljevu, jer on nije nasljednik ni cesionar krcateljev, što proizlazi i iz pravne prirode teretnice po naredbi kao samostalnog vrijednosnog papira.

Činjenica što je primalac robe na temelju teretnica /"Generalexport", koji je prednik tužitelj/ primio teretnice, a da vjerojatno nije prigovorio klauzulama o nadležnosti, koje su upisane u teretnicama, i što bi se iz toga moglo zaključiti da je on prešutno pristao na navedenu klauzulu, ne može imati pravnog djelovanja po našem pozitivnom pravu. Kod nas postoji, naime, kogentni propis /čl. 64. UPP-a/, koji ne pozna pre- šutne sporazume o nadležnosti nego priznaje samo iz- ričiti pismeni sporazum, tj. sporazum potpisan od obiju parničnih stranaka /ili od njihovih cedenata - prednika od kojih su prešla odnosna ovlaštenja i dužnosti na njih/. U ovom slučaju pak nemamo izričitog pismenog pristanka prednika tužiteljeva nema njegovog potpisa klauzule o nadležnosti, a ne može se ni zaklju- čiti odnosno pretpostaviti da je primalac robe /prednik tužitelj/, prihvatio odredbe teretnice na način koji je protivan našem kogentnom propisu. Prema tome predni- ka tužiteljeva, pa ni tužitelja, ne vežu odnosno klau- zule o nadležnosti suda unesene u teretnice, pa su one u odnosu na njih bez učinka, kao što bi to bile i druge unesene odredbe koje bi bile protivne kogentnim propi- sima.

Žalilac dakle u svojoj žalbi osnovano ističe da je teretnica po naredbi jednostrani akt /brodarov/ i da se njena klauzula o nadležnosti ne može tretirati kao sporazum o nadležnosti. U vezi s tim opravdan je stav žaliteljev koji navodi da je osnovano podnio tužbu Višem privrednom sudu u Ljubljani, temeljeći nadležnost suda na odredbi čl. 470. ZPP, jer je u tereticama izričito navedeno da je luka odredišta Kopar, da je dakle tuženi dužan u Kopru izvršiti svoju obavezu, tj. predati u Kopru robu navedenu u tereticama zakonitom imao teretnica.

I sam tuženi u svom odgovoru na tužiteljevu žalbu dopušta mogućnost elektivnog foruma iz čl. 470. ZPP, kad ne bi bilo pravovaljanog sporazuma o nadležnosti. Ali tvrdi da ovaj sporazum o mjesnoj nadležnosti isključuje primjenu nadležnosti iz čl. 470. ZPP. Međutim, naprijed je izloženo da među partičnim strankama nema sporazuma o mjesnoj nadležnosti, kao i da taj sporazum sklopljen između tuženika i kineskog krcatelja ne veže tužiteljeva prednika ni tužitelja, jer oni nisu nasljednici ni cesionari kineskog krcatelja, kako to smatra tuženi i prvostepeni sud, već svoja prava i dužnosti izvode samostalno iz teretnica po naredbi nezavisno od posla sklopljenog između tuženika i kineskog krcatelja.

Na temelju izloženog rješeno je kao u dispozitivu, a da se nije trebalo osvrutati na ostale navode i razloge žalbe.

G. B.

Bilješka

Donosimo u potpunosti rješenja Višeg privrednog suda u Ljubljani i Vrhovnog privrednog suda zbog praktične važnosti i teoretske interesantnosti problema koji rješavaju.

Čini nam se da se rješenju Vrhovnog privrednog suda mogu postaviti ozbiljne zamjerke. Ovo tim više što u obrazloženju zauzeto stajalište, može imati daleko širi značaj nego što je priznavanje valjanosti klauzule teretnice o nadležnosti suda.

Osnovno stajalište od kojega sud polazi je da "prednik tužioca /primatelj robe/ svoja prava i obaveze prema tuženom brodaru ne zasniva na ugovoru o prijevozu niti na pravima i obavezama krcateljevima, nego ga zasniva samostalno na tereticama po naredbi, kojima se - kao na jednostranim aktima,

jednostranim pravnim poslovima, nezavisnim od njegovog odnosa prema krcatelju - tuženi brodar obavezao da će izvršiti obavezu iz teretnice, tj. da će odnosnu robu predati u Kopru kao luci odredišta robe zakonitom imaoću teretnice". Iz ovoga zaključuje dalje sud, klauzula o nadležnosti suda navedena u teretnici nema pravnog učinka, budući da ona spada među klauzule koje "imaju osnova u njegovom "tuženi-kovom/ osobnom odnosu, odnosno ugovoru s prijašnjim imaoćem teretnice, tj. s kineskim krcateljem, koji je svojim potpisom teretnice potvrdio sporni sporazum o nadležnosti suda. "Tužitelja ova klauzula ne obvezuje, jer njegov prednik" nije nasljednik ni cesionar krcateljev, što proizlazi iz pravne prirode teretnice po naredbi kao samostalnog vrijednosnog papira".

Od svih navedenih postavki Vrhovnog privrednog suda tačna je samo ona da se indosiranjem teretnice prenosi na indosantara sadržaj prava nezavisan od ugovornog odnosa indosanta i indosata /broda i krcatelja odnosno naručitelja/.

Teretnica kao vrijednosni papir može se, već prema tome kako glasi, prenositi cesijom, indosiranjem ili jednostavnom predajom. Osnovna razlika između prijenosa cesijom i indosamentom je u tome što se cesijom prenosi čitava pravna pozicija broдача i naručitelja, dakle ne samo ono što je uneseno u teretnicu već i ono što je među stranaka ugovoreno. Nasuprot tome indosamentom se prenosi samo ono pravo koje je uneseno u teretnicu. Ugovorne klauzule stranaka koje u teretnici nisu reproducirane, odnosno na koje se teretnica pravovaljano ne poziva, ne obvezuju trećeg zakonitog imaoća teretnice. Stvarno klauzule unesene u teretnicu mogu biti rezultat jednostrane volje broдача koji teretnicu izdaje ili njegovog sporazuma s krcateljem, odnosno naručiteljem. Koliko je nama poznato barem do danas ne samo u teoriji nego ni u svjetskoj sudskoj praksi nije bilo sporno da je za odnos između broдача i trećeg zakonitog imaoća teretnice irelevantno da li je sadržaj teretnice rezultat dogovora između broдача i njegovog sukontrahenta, ili jednostrano od broдача sastavljeni tekst teretnice. Ukoliko se nekim klauzulama i ne priznaje pravni značaj u odnosu na trećeg zakonitog imaoća teretnice, to u skladu s odgovarajućim nacionalnim pravom biva iz drugih razloga.

Iz obrazloženja gornjeg rješenja Vrhovnog privrednog suda nipošto nije jasno koja bi klauzula teretnice uopće bila primjenjiva u odnosu prema njenom trećem zakonitom imaoću. Dapače, iz obrazloženja bi proizlazilo da je na temelju teretnice brodar jedino obavezan predati primaocu robu u luci odredišta. Prema tome klauzule teretnice ne bi imale

uopće pravni značaj. Želimo pretpostavljati da ovako apsurdno stajalište ne izražava pravu volju Vrhovnog privrednog suda, i da se radi o neadekvatnoj formulaciji. Ništa manje apsurdno nije stajalište, koje takodjer može proizlaziti iz gornjeg obrazloženja, da klauzule teretnice koje su rezultat dogovora između broдача i krcatelja, odnosno naručitelja, ne obavezuju trećeg zakonitog imaoца teretnice, a one za koje takvog sporazuma nema obavezuju. I najosnovnija pravna načela govore upravo za protivno, naravno pod pretpostavkom kad je takva distinkcija relevantna.

U teoriji i praksi je zaista sporno pitanje valjanosti klauzule teretnice o nadležnosti suda. Spor se međjutim temelji na okolnosti da ta klauzula izlazi, prema jednom stajalištu, iz okvira obaveza stranaka koje proizlaze iz ugovora, i da je trećem zakonitom imaoцу teretnice ta klauzula nametnuta jednostranom broдаровом voljom. Treba međjutim napomenuti da se danas u judikaturi ove klauzule sve više prihvaćaju.

Tako se u Sjedinjenim Državama Amerike i u Velikoj Britaniji klauzule o nadležnosti priznaju ako iz njihove primjene ne nastupa opasnost da se izbjegnu kogentne odredbe Haških pravila prema shvaćanju domaće judikature, i ako je njihova primjena razborita /"reasonable"/ /v. Schaps-Abraham, Das deutsche Seerecht, II, 1962, str. 695/.

U konkretnom sporu situacija je i prema propisima našega ZPP-a potpuno obratna. Krcatelj je supotpisao teretnicu. I sam Vrhovni privredni sud tvrdi da je krcatelj "svojim potpisom teretnice potvrdio sporni sporazum o nadležnosti suda". Postoji dakle pismeni sporazum između zainteresiranih stranaka kako to zahtijeva naš ZPP. Osnovna pogrješka Vrhovnog privrednog suda je u tome što smatra da indosiranjem teretnice ovaj sporazum nije prešao na primaoca. I prema najosnovnijim i, bar dosad koliko je nama poznato, nikad u sumnju nedovedenim načelima o vrijednosnim papirima indosatar je sljednik indosanta u okviru sadržaja navedenog u prenesenom papiru.

Potpuno se slažemo sa stajalištem rješenja da našeg zakonitog imaoца teretnice ne obavezuju klauzule koje su u teretnicu unesene a protive se našim kogentnim propisima. Ne vidimo međjutim u čemu bi bila protivna našem pravu činjenica da jedna naša osoba stupi u ugovor koji su sklopile strane pravne osobe u kojem su, što više u potpunosti u skladu s našim pozitivnim pravom, ugovorile nadležnost stranog suda. Ne priznavajući valjanost ovako ugovorene nadležnosti značilo bi zahtijevati u međjunarodnom prometu za naše osobe privilegirani položaj, što bi se moglo vrlo nepovoljno odraziti na naše ekonomske odnose s inozemstvom.

Iz navedenih razloga čini nam se da je rješenje Višeg privrednog suda u Ljubljani daleko pravilnije od rješenja Vrhovnog privrednog suda.

Nemamo ništa protiv toga da se ne priznaje valjanost klauzule teretnice o nadležnosti suda. Kod toga treba ipak imati u vidu veoma važnu činjenicu, naime da i naše teretnice sadržavaju takvu klauzulu, i da su ju sudovi priznavali i onda kad nije bila propisana od obih zainteresiranih stranaka. Ako se već ne priznaje ta klauzula, to je trebalo učiniti iz drugih razloga, a ne onih navedenih u gornjem obrazloženju, koji stvaraju veliku pravnu nesigurnost i daleko preko onoga što je predmet konkretnog spora pa i izvan ugovora o prijevozu. Teretnica je naime jedna od najvažnijih i najosjetljivijih instrumenata međunarodne trgovine i kreditiranja te trgovine, pa treba s osobitom ozbiljnošću prilaziti rješenju pojedinih problema u vezi s njom. Ovo se naročito odnosi na vrhovnu sudsku instancu ne samo u pomorskim nego i privrednim sporovima kojih stajališta imaju nužno odraza u praksi, bilo da su pozitivna ili negativna.

B. J.

VIŠI PRIVREDNI SUD SRH

Drugostepena presuda od 13. XII 1967.

Vijeće: Lida Horvat, dr Dušan Arneri, dr Božidar Zubić

Špediter - Špediterova tražbina prema komitentu za plaćenu vozarinu zastaruje za tri godine - Na ovu tražbinu ne primjenjuje se dvogodišnji zastarni rok Zakona o zastari potraživanja koji se rok odnosi na usluge prijevoza

Tužitelj je špediter, a tuženik je njegov komitent. Tužitelj navodi da je za svoga komitenta platio vozarinu koju mu tuženik neće da nadoknadi. Tuženik se protivi tužbenom zahtjevu pozivajući se na zastaru, jer da je od postanka tražbine pa do tužbe prošlo više od dvije godine.

Prvostepeni sud je prihvatio prigovor zastare. Prema stajalištu toga prvostepenog suda po odredbi čl. 14. Zakona o zastari potraživanja opći je zastarni rok 10 godina, a taj za isporuku robe medju privrednim organizacijama po